

3/09

Arnikum

čtvrtletník sdružení Arnika

Ostravský region znovu zatěžuje
průmyslová daň - znečištěné ovzduší

strana 8-9

Rozhovor
s lékařkou Evou
Schallerovou

strana 6-7

Letáky a přeplněné
poštovní schránky

strana 11

Foto: Alexandr Hudeček

Arnika připravila výstavu o ohrožených stromech a lidech, kteří je chrání. Jeden z příběhů se týká bývalého Strnadova zahrádnictví, které vidíte na snímku. Měl zde vzniknout nový Centrální park Velešlavin, objevil se ale záměr vybudovat místo něj obytný a obchodní komplex. Místní usilují o zachování zeleně. Více informací o výstavě najdete na páté straně.

Foto: Jan Kaška

Tématem třetího kola naší fotosoutěže bylo „Továrna za humny?“. S fotografií chemických závodů v Záluží u Mostu zvítězil Jan Kaška z Kadaně. Poslední čtvrté kolo právě probíhá. Snímky k tématu „Toxické látky okolo nás“ můžete posílat do 15. září 2009. Vítěz opět obdrží knihu *Večery s fotografem* a poukaz v hodnotě 1500 Kč na kurz v Institutu digitální fotografie dle svého výběru.

Evelyna Ottomanská

Pražskou pobočku Arniky potěšila kresba od dcery pana Ottomanského, který nám pomáhá s překlady a je také pravidelným přispěvatelem Arniky. Třeba udělá Evelynin obrázek radost i vám.

Událost

ČR dostala zelené vysvědčení za předsedání Evropské unii

V polovině roku nedostali vysvědčení pouze školou povinní, ale i Česká republika za své předsednictví EU. Evropské nevládní organizace sdružené v *Evropském úřadu pro životní prostředí* (EEB) stanovily v prosinci 2008 *Deset zelených úkolů pro české předsednictví*. Jak si s nimi ČR poradila? Pokud bychom vzali v potaz pouze oblasti, kterým se věnuje Arnika, bylo by to na velmi dobrou. Celkové hodnocení však vychází spíše „jen“ na dobrou.

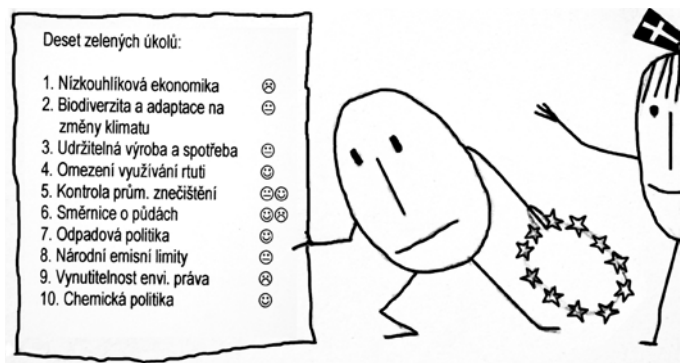
Začněme veselejšími zprávami. České předsednictví se blýsklo během setkání řídící rady *Programu OSN pro životní prostředí* (UNEP). Naší zemi se podařilo prezentovat rozhodný postoj EU pro omezení výroby a používání rtuti. Při jednáních byl navíc zohledněn postoj nevládních organizací a Pracovní skupiny pro eliminaci rtuti, jejímž členem je i Arnika. EEB dále kladně ocenil přístup českých zástupců k problematice bioodpadu a jejich snahu prosadit samostatnou směrnici. Arnika v kampani *Odpad je surovina* už několikrát upozornila, že bioodpad tvoří až třetinu odpadu průměrné domácnosti, a přitom se v ČR i některých dalších zemích EU třídí velmi málo. Spíše pozitivně EEB ohodnotil postup předsednictví k politice předběžné opatrnosti vůči chemickým látkám a k otázce integrované prevence a omezování průmyslového znečištění. Došlo například k posílení významu využívání tzv. BAT – nejlepších dostupných technologií, ale díky kompromisnímu výsledku a výjimkám

budou moci velká spalovací zařízení tyto technologie v dalších deseti letech ignorovat. V programu Ochrana přírody se Arnika zabývá problémem rozmanitosti druhů. V tomto bodě byla snaha českého předsednictví hodnocena spíše pozitivně a to za propojení otázky biodiverzity s otázkou přizpůsobení se změnám klimatu a krajiny.

S množstvím tématem se však hnutí nepodařilo. Jedním z nich bylo zpřísnění národních emisních limitů pro látky znečišťující ovzduší. Neúspěchem skončil, i přes upřímnou snahu předsednictví, také pokus vyjednat dohodu o směrnici týkající se půd. EEB však kritizuje české předsednictví především za vlažný přístup k proble-

matice ochrany klimatu. Nepovedlo se naštartovat vážnou diskuzi o přísnějších klimatických závazcích EU ani pokročit v dohodě o globálním snižování emisí skleníkových plynů. A jak se dozvíte z následujícího komentáře našeho právního poradce, české zástupce nelze pochválit ani za (ne)iniciativu v otázce vynutitelnosti environmentálního práva. ■

Jan Losenický,
šéfredaktor

Za pět minut dvanáct

VCentru pro podporu občanů Arniky bráníme právo občanů a jejich komunit postavit se za své životní prostředí a ovlivňovat jeho vývoj. Na našem úsilí změnit zákon o ochraně přírody se ukazuje, jak jakákoliv snaha o zlepšení třeba ochrany stromů, bývá „potrestána“ zhoršením možnosti kontrolovat rozhodovací činnost úřadů. Nakonec sice byla úspěšně projednána alejové novela, která ukončuje privilegium silničářů kácet stromy bez povolení. Zároveň ale bylo k zákonu přilepeno ustanovení, jenž ohrožuje účast nevládních organizací např. ve stavebních řízeních. Je zřejmé, jak si někteří z poslanců představují vyvážené zákonodárství. Je také jasné, že ani v demokracii není účast veřejnosti na rozhodování provždy danou samozřejmostí. Rozhodně ale není tak zle, aby nemohlo být hůř. Na semináři konaném

k českému předsednictví ke konci minulého roku v Praze vystoupila delegace slovenských nevládek se zajímavým příspěvkem. „Environmentální“ politika jejich vlády spočívá v tom, že právo veřejné účasti bylo ze zákonů v podstatě odstraněno. Například během povolování kácení stromů se může občanské sdružení pouze vyjádřit. Na odvolání nebo dokonce žaloby zapomeňte.“

Problémy s vynutitelností environmentálního práva se potvrdily také na konferenci zorganizované v dubnu v Brně. Ve většině členských států EU např. hrozí, že soud rozhodne ve prospěch životního prostředí až ve chvíli, kdy už např. žalobou napačená stavba dávno stojí. Jednotlivé státy i EU jako celek sice podepsaly Aarhuskou úmluvu, která obecně garantuje soudní přezkum a zmiňuje zajištění právní ochrany v záležitostech životního prostředí, ale

soudy ji v mnoha zemích zatím nevzaly na vědomí a je vykládána různě. Celoevropská směrnice o přístupu k soudní ochraně by mohla tyto problémy vyřešit. Škoda, že se během našeho předsednictví nepovedlo vyjednávání o jejím schválení posunout dále. Útěchou by snad mohlo být, že přijetí společných a nutně kompromisních evropských pravidel přístupu k soudům může u některých zemí znamenat snížení standardu národních zákonů. Týkalo by se to asi i ČR. Ovšem svět se přece točí i u nás. Kdo ví, jak na tom budeme s vynutitelností práva a účastí veřejnosti na rozhodování třeba za pět let. ■

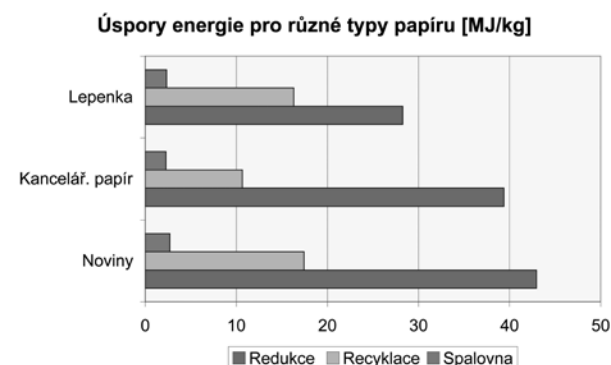
PRÁVNÍ EXPERT
ARNIKY

Lukáš Matějka

Úspěšné přednáškové turné Arniky pokračuje

Již druhým rokem Arnika pořádá na nejrůznějších školách přednášky zaměřené na předcházení vzniku odpadu a udržitelnou spotřebu. Studenti a studentky se během nich seznamují s pojmy jako jsou ekologická stopa, životní cyklus výrobku, odpadová pyramida nebo se složením domácnostmi produkováného odpadu a významem prevence odpadu. Díky velkému zájmu bude přednáškové turné pokračovat i v příštím pololetí.

Přednášky v Praze si lze v Arnice objednat bezplatně. Ostatním školám je k dispozici prezentace, výstava *Předcházej a recykluj* nebo je možné se domluvit i na uspořádání mimopražské přednášky. Podstatná část výkladu je zaměřena na praktické věci. Posluchači a posluchačky se tak dozví, jak každý z nás může snížit svou produkci odpadu, co s bioodpady, textilem nebo třeba s elektroodpadem.

Přednáška je určena studentům středních škol, mohou ji využít i učitelé škol základních. Např. grafu ke spotřebě energie pro různé druhy papíru rozumí i 9leté děti. Z grafu vyplývá, že prevence je účinnější než recyklace a mnohonásobně účinnější než pálení papíru ve spalovnách. Zdroj: US EPA

Během letošního roku Arnika začala spolupracovat také s městskou knihovnou hlavního města. Dvě přednášky se konaly v jejím malém sále. Celkově už proběhlo přes třicet přednášek.

Výstavu *Předcházej a recykluj* si lze vypůjčit v Arnice, případně také stáhnout z webu w.org/pro-skoly a vytisknout (na formát A3). V případě zájmu o uspořádání přednášky nebo další informace pište na e-mail: milan.havel@arnika.org

VEDOUCÍ PROJEKTU
PŘEDCHÁZEJ A RECYKLUJ

Milan Havel

Letní putování: Přes tisíc lidí podpořilo ochranu alejí

Více než tisíc podpisů přibylo během letních prázdnin pod peticí Arniky, která usiluje o lepší paragrafy pro stromy a zeleň. Petici tak již podpořilo téměř dvacet pět tisíc lidí, přesto ani tohle číslo českým zákonodárcům nestačí. Senátoři vrátili novelu zákona o ochraně přírody zpět poslanecké sněmovně a hrozí, že se zákon nestihne do konce volebního období projednat.

V první polovině prázdnin putování Arniky s kampaní *Zachraňme stromy* ovlivnila nepřízeň počasí. „V Boskovicích dobrovolníci dešti ještě odolali, horší

byla situace na festivalu Mighty Sounds. Během deště jsme poměrně záhy zjistili, že voděodolnost není zrovna silnou vlastností našeho stánku. Ze strachu o osud materiálů a výstavy, jsme nakonec zabahněné stanoviště opustili před koncem akce,“ řekla dobrovolnice Lucie Landová. Arnika se během léta vypravila na osm hudebních festivalů. V informačním stánku mohli zájemci zhlédnout výstavu o stromech, získat informační materiály a připojit se k petici.

V Telči Arnika spolu s pořadatelem festivalu uskutečnila cyklojízdu Kolmo alejemi. Lidé tak mohli z cyklistického sedla

poznat historické aleje v okolí Telče, Třeště a Růžené i nově vysázené aleje u Řásné a Lhotky.

Velkým zpestřením letního putování byla nová výstava, která nahlíží na stromy z různých pohledů. Představuje například problematiku stromů ve městech, jejich schopnost chránit lidské zdraví a pozitivně ovlivňovat mikroklima místa. Výstava se také vrací do minulosti ke kultu stromů nebo k jejich místu v lidových zvycích a tradicích. Pokud jste Arniku během léta nikde nepotkali, tak si můžete výstavu prohlédnout na stránkách

www.stromy.arnika.org/vystava.

KORDINÁTORKA
DOBROVOLNÍKŮ

Renata Konupková

Foto: Václav Maršálek, dobrovolník Arniky

Arnika na festivalu v Hradci Králové.

Nenechávejte svůj strom bez dohledu - nebo zmizí!

Nadpis článku pochází z nové fotografické výstavy Arniky, která si svůj titul vypůjčila z vtipu Vladimíra Jiráka. Snímky výstavy mapují dvanáct příběhů pražských stromů, parků a zelených ploch, které měly ustoupit zástavbě. Všechny jsou spojeny úsilím obyvatel o jejich záchranu. Některé z příběhů nemají sice dobrý konec, jiné ale dobře dopadly a jsou důkazem, že se vyplatí stromy a zeleň bránit. Řada příběhů na své rozuzlení teprve čeká.

K účelu výstavy mluvčí Arnika Zora Kasiková řekla: „Chtěli jsme návštěvníky přimět k zamyšlení, proč mizí z centrálních částí Prahy zeleň. Zároveň nás zajímalo, jaké motivy vedly některé

z obyvatel k tomu, že vystoupili z davu a začali aktivně vystupovat na obranu stromů a parků. Autorem snímků je Alexandr Hudeček, ke své práci dodal: „Smyslem fotografií a jejich grafického ztvárnění je vystihnout atmosféru nebo osud místa, ať už skutečný nebo ten, který je možná čeká.“

Stromy a zelené plochy mizí z centrálních částí našich měst sice pozvolna, zato však neustále. O to víc potěší úspěšná snaha lidí o rozšíření zeleně nebo zastavení její devastace. Jeden z takových příběhů je spojen s prací sdružení Stromy v Praze-Libuši. Jeho členům se povedlo vytvořit biokoridor na okraji města a vysadit nové dřeviny. Obyvatelům se zatím daří chránit i park v Thákurově ulici, kterému hrozilo vymýcení a zmenšení

kvůli snaze zvýšit počet parkovacích míst. A úspěšně si vedou také zastánci školní zahrady na Jarově. Zeleň zůstává zachována, třebaže se radnice záměru vystavět na pozemku podzemní garáže nevzdala.

Tyto a další kauzy dokumentuje celkem dvanáct velkoplošných panelů. Lidé si je mohli prohlédnout v pražské galerii v Domě u Zlatého melounu, během července pak v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty UK na Albertově. Další výstavní termíny najdete na webu: www.mestaprozivot.arnika.org/vystava. ■

Vernisáž výstavy v Domě U Zlatého melounu, kterou hudebně doprovodila dívčí vokální skupina MaleeDivy.

ARNIKUM

Jan Losenický

Prozatímní vláda schválila spornou Politiku územního rozvoje. Ohrožena je i Natura 2000

Arnika a spolu s ní dalších čtrnáct neziskových organizací požádaly v červnu úřednickou vládu, aby neschvalovala Politiku územního rozvoje ČR 2008 (PÚR). Klíčový dokument ovlivní rozvoj celé země. Obsahuje řadu liniových staveb jako jsou dálnice, železniční koridory a velké projekty typu vodních přehrad, kvůli kterým budou v budoucnu vybraná území blokována. Arnika kritizuje jeho nynější znění především za návrhy, jež ohrožují přírodu, včetně evropské soustavy chráněných území Natura 2000. Z téhož důvodu se proti PÚR postavilo i Ministerstvo životního prostředí, které k ní vydalo negativní stanovisko. Přesto ji v červenci prozatímní vláda schválila.

Jednotlivé záměry obsažené ve schválené PÚR musejí v budoucnu projít ještě variantním hodnocením. „Již ze stávajícího odborného posouzení PÚR ale vyplývá, že některé stavby nelze uskutečnit bez negativního dopadu na Naturu 2000. Podle zákona proto bude jejich realizace velmi obtížná a je otázkou, proč je vláda vůbec schválila. Tím zároveň donutila kraje a obce, aby se záměry počítaly i ve svých územních plánech a zablokovaly daná území,“ vysvětluje Jana Vitnerová, vedoucí programu Ochrana přírody sdružení Arni-

ka. Zvláštní je také skutečnost, že Politiku schválila prozatímní vláda, jejíž premiér přislíbil nedělat během překlenuvacího období žádná významná politická rozhodnutí.

Návrh PÚR předložilo Ministerstvo pro místní rozvoj a jeho úředníci se měli vypořádat s více než 9000 nesouhlasnými připomínkami od obcí, občanů a neziskových organizací. Valná většina z nich nebyla vůbec vyslyšena. Dokument je často kritizován za projekty, které byly navrženy už před několika desítkami let a jejichž přínos je nejasný. Jedná se například o sporná

vodní díla – přehradu a plavební kanály. U většiny z nich má sice územní ochrana platit jen do doby, než se prověří jejich potřeba, ale již dnes je jasné, že třeba jez na dolním Labi poškodí sedm schválených a tři navrhované lokality Natura 2000. PÚR jasně ukazuje, kudy by se moderní územní plánování v současné Evropě nemělo ubírat. ■

ARNIKUM

Jan Losenický

Eva Schallerová: Nejsme povinni dýchat znečištěný vzduch

Dětská lékařka Eva Schallerová se dlouhodobě zabývá problémem vlivu špatného stavu ovzduší na lidský organizmus. Od roku 1984 působí v Ostravě v městské části Radvanice a Bartovice, kde je nejvíce znečištěné ovzduší z celé Evropské unie. Již několik let upozorňuje na znepokojivý zdravotní stav místních dětí, které často trápí dýchací potíže a různá respirační onemocnění. V letošním a loňském roce se podílela na výzkumném záměru Projekt Ostrava, který vede tým z Ústavu experimentální medicíny Akademie věd.

Jaké byly začátky v Radvanicích?

Radvanice nikdy nepatřily mezi oblast s čistým ovzduším, koneckonců jako celé Ostravsko. Počátkem 90. let se ale začala situace zlepšovat, neboť se konečně trochu začalo investovat do ekologických opatření v průmyslových podnicích a došlo tak třeba k odsíření komínů. Od roku 2001 se ale situace opět horšila a v mé ordinaci začalo přibývat nemocných dětí. Ten nárůst onemocnění byl takový, že někteří rodiče s dětmi dokonce začali odcházet k jiným lékařům, protože nechtěli věřit, že se jejich dětem dostává ode mne kvalitní péče a přesto jsou tak často nemocné. Musím říci, že i mně nebylo zpočátku zcela jasné, co se děje, že nemocnost takto stoupá. Tenkrát mi docela pomohly zveřejněné žebříčky znečišťovatelů životního prostředí, které podle integrovaného registru znečišťování sestavuje každoročně sdružení Arnika. Zdejší průmyslové podniky většinou vévodí prvním příčkám a Radvanice a Bartovice sousedí přímo s jedním z nich. Najednou to do sebe začalo zapadat.

Ve kterém věku jsou děti znečištěným vzduchem nejvíce ohrožené?

Znečištěním ovzduší jsou nejvíce ohroženy děti do tří let věku, protože imunitní systém se teprve vyvíjí, zvyká si, na co a jak reagovat. A často reaguje velmi bouřlivě.

Řekla byste, že se situace za posledních pět let zlepšuje nebo spíše

naopak? Klesá počet nemocných dětí?

Jednoznačně zhoršuje. Nemoci dýchacích cest se stěhují níže, do dolních cest dýchacích a jsou více agresivní. Loni v zimě mne například šokoval počet kojenců se zápalom plic. To, že se jedná skutečně

Je léčba dětí, které trpí onemocněním dolních nebo horních dýchacích cest, nákladná, a jak probíhá?

Samozřejmě že rodiče mají větší finanční náklady kvůli doplacení na léky, odhadem 2x až 3x větší než v jiných oblastech. Finanční stránka je však ten vedlejší problém – musíme si uvědomit, že léčba je pro děti velmi stresující. Neustále jim někdo dělá výtěry z krku, nosu, odběry, posílá je na rentgen. Stejně tak je to stres pro jejich rodiče – představte si, že malé dítě dostane třeba astmatický záchvat a začne se vám dusit. Ty děti navíc užívají kortikoidy, léky, které mohou mít dlouhodobé následky. A i když se snažím předepisovat antibiotika jen v opravdu nutných případech, díky užívání antibiotik na potlačení následných infekcí se imunita vyvíjí nepřírodným způsobem.

Často zmiňovaným problémem je zvyšující se výskyt astmatu. Kolik dětí z vašeho obvodu má tuto nemoc?

Přibližně 30 %, přičemž celorepublikový průměr je cca 10 %.

Má špatné ovzduší i vliv na výskyt alergií?

Ano, ale většinou to nejsou alergie jaké běžně známe a můžeme si je snadno vysvětlit, jako například senná rýma. Mají odlišný průběh a také dobu výskytu. Vezměte si například zmíněnou sennou rýmu, ta probíhá klasicky během tzv. pylové sezony, tedy zejména v jarních a letních měsících. Přesto se tady lidé alergičtí na pyly neuvěřitelně trápí i v zimě. Znečištěné ovzduší doká-

Foto: Vendula Krčmářová, Arnika

Eva Schallerová: Znečištěné ovzduší dokáže organismus pořádně „rozhodit“.

o zápal plic a ne nějakou banální infekci, bylo potvrzeno i rentgenovými snímky. Nemocné jsou stále mladší a mladší děti, dá se říci, že stonají už od narození.

že organismus pořádně „rozhodit“, takový imunitní systém, který je vystavený trvalému dráždění, pak může reagovat bouřlivě na cokoliv.

Jsou následky onemocnění daných špatným ovzduším trvalé?

To zatím nemůžeme s určitostí říci, nejsou studie, které by zmapovaly vliv znečištěného ovzduší v horizontu třeba několika desítek let. Na zhodnocení trvalého poškození je to zatím krátká doba. Víme ale, že organismus se může „ozdravět“ – pokud se například člověk přestěhuje do oblasti s čistějším ovzduším. Proto takové ty víkendové „výlety za čerstvým vzduchem“ nejsou nesmysl. Samozřejmě záleží na tom, jak dlouhou dobu člověk v oblasti s čistým ovzduším stráví.

Spolupracujete s doktorem Radem Šrámem z Ústavu experimentální medicíny Akademie věd na studii, která zkoumá vliv znečištěného ovzduší na zdraví obyvatel, v čem spočívá?

Tato studie stále běží, má celkem 3 etapy. V první etapě jsme srovnávali 200 konkrétních astmatických i zdravých dětí ve věku 6 až 15 let z Ostravy a z Prachatic, kde je úroveň znečištění ovzduší nízká. Odebrali jsme vzorky krve, moči a slin. Zkoumat se bude mimo jiné oxidační poškození DNA. V druhé části jsou zapojeni dobrovolníci z řad strážníků z Karviné a úředníků krajského úřadu, tyto výsledky budou souviset přímo s aktuálním stavem ovzduší. V poslední části se budou analyzovat dlouhodobější zdravotní záznamy dětí, které poskytnou jejich lékaři. Musím říci, že sehnat lékaře ke spolupráci nebylo lehké.

Proč nebylo lehké přimět lékaře ke spolupráci?

Protože ne všichni jsou ochotni se tím zabývat, poskytnout dokumentaci, obětovat trochu času nebo se prostě osobně zapojit.

Studie měla původně probíhat na ostravských strážnicích, ale město to zamítlo, i když by nemuselo nic investovat. I teď se ve svých komentářích v médiích nestaví k výzkumu příliš pozitivně. Prý je drahý a nereprezentativní. Tušíte proč?

Netuším o co jim jde. Pan doktor Šrám je uznávaný vědec.

Foto: MS Office

Na Ostravsku trápí astma mnoho dětí.

Průmyslové podniky si stěžují, že je postihla ekonomická krize a plánovaná ekologická opatření by chtěli odsunout.

Ano, chápu, že je zde krize, na druhou stranu ale měly podniky investovat do čistších technologií průběžně, už v minulých letech, a ne nechávat to na pozdější léta a najednou.

Proč se podle vás začalo mluvit o dopadech znečištění ovzduší víceméně až v posledních dvou letech?

Ono se dlouhá léta říkalo, že se vlastně nic neděje. Že žijeme v průmyslové oblasti, tak se není čemu divit. Uvědomme si ale, že ty děti nejsou povinny dýchat znečištěný vzduch. Spousta lidí si závažnost situace ani neuvědomuje. Velmi mne rozčilil ironický výrok, že prý by bylo potřeba, aby pár dětí zemřelo a pak by to byl dostatečný alarmující důkaz. Ty děti ale nejsou reklamní materiál, aby se na nich někomu ukazovaly choroby!

Pokud žijí v místě, kde není ovzduší zrovna nejčistší, například tedy v Ostravě nebo Praze, co mohou udělat pro minimalizaci vdechování škodlivin?

Řídit se klasickými radami – neběhat a ne cvičit venku, pokud jsou špatné rozptýlové podmínky. Zvláště maminkám s malými dětmi radím, aby v kritických dnech pobývaly s dětmi mimo Ostravu. A namísto je také posilování imunity.

Máte nějaké životní motto nebo myšlenku, která vás provází životem?

Napadá mne: kdo o zlu ví a nepostaví se mu, jako by zlo sám páchal. ■

VEDOUCÍ POBOČKY
ARNIKA OSTRAVA

Vendula Krčmářová

Ostravský region znovu zatěžuje průmyslová daň – znečištěné ovzduší

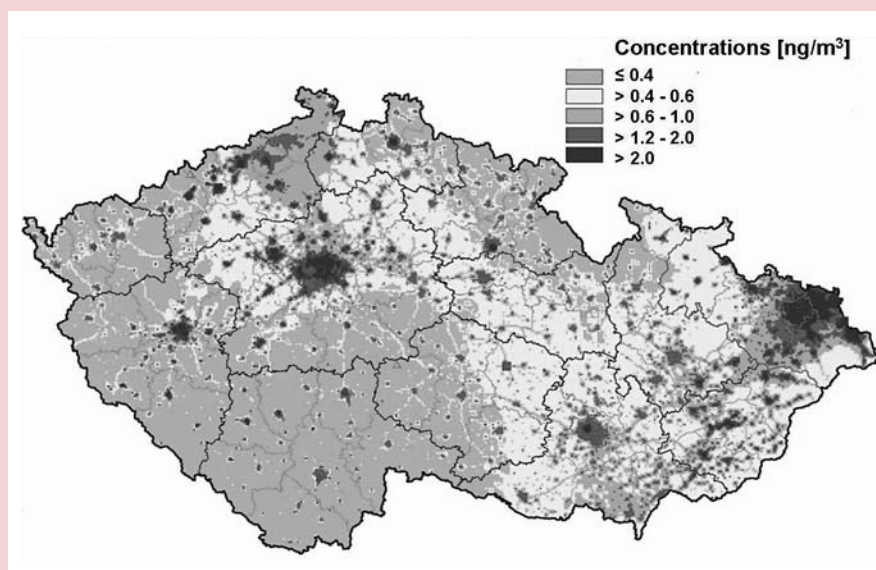
„...město obklopí hustá a tajuplná mlha, která v sobě ukrývá cosi vražedného a děsivého... Ještě větší zlo se ale ukrývá v duších obyčejných lidí, kteří jsou postaveni tváří v tvář zoufalé situaci.“ Sice se jedná o reklamní text k americkému hororu *Mlha* z roku 2007, ale s trochou nadsázky bychom vražednou mlhu našli i ve skutečnosti – v zimních měsících na Ostravsku. A situace – ta bývá skutečně zoufalá...

Ostravsko-karvinský region byl kdysi „uhelným a ocelovým“ srdcem republiky. Celý region byl položen na oltář černého zlata a negativní dopady těžebního a hutního průmyslu na životní prostředí patřily k místnímu koloritu. Těžební věže černouhelných dolů byly opravdu všude. V roce 1994 byl vytěžen poslední vagon uhlí a doly byly zakonzervovány. Téměř všudypřítomný uhelný prach pomalu mizel a čerstvě vyprané prádlo, které se ihned po vyvěšení venku zase ušpinilo, zůstalo už jen úsměvnou historkou. S útlumem těžby a průmyslu, zavedením nových právních úprav v oblasti ochrany ovzduší a investicemi do ekologických opatření se začalo zlepšovat i ovzduší.

I přesto je dnes tento region z hlediska ovzduší nejzatíženějším v celé České republice a bohužel i v rámci Evropy. Velká koncentrace průmyslu na malé ploše a husté osídlení, se kterým souvisí lokální topeniště a doprava, namíchávají jedovatý „koktejl“ včetně polétavého prachu či benzo(a)pyrenu, který den co den nedobrovolně dýchají tisíce lidí.

Proč to Mittal schytal

Radvanice a Bartovice se v posledních letech staly snad nejznámější městskou čtvrtí v Ostravě. Nikoliv však kvůli pamětihodnostem nebo oblíbenosti turistů. Tato část města patří mezi nejčastější „vítěze“ žebříčků o nejvyšší počet překročení imisních limitů pro znečišťující látky. Nachází se totiž přímo

Nejvyšší koncentrace benzo(a)pyrenu v nanogramech na metr krychlový vzduchu naměřené v roce 2006. Nejhorší situace je na Ostravsku, v Praze a v severních Čechách. Vysoké koncentrace silně rakovinotvorného benzo(a)pyrenu způsobuje průmysl, automobilová doprava, tepelné elektrárny a nekvalitní domácí topeniště.

Zdroj: MUDr. Radim Šrám

Některé kroky kampaně Čistější vzduch pro Ostravsko:

10. 9. 2008 – Ostravská pobočka Arniky požádala kandidáty na hejtmana o vyjádření k opatřením kraje pro zlepšení ovzduší. Budoucí vítěz Jaroslav Palas uvedl, že současná opatření jsou nedostatečná a v případě svého zvolení počítá s přehodnocením limitů.

17. 10. 2008 – Primátor Ostravy byl vyzván Arnikou, aby umožnil provedení studie monitorující ostravské ovzduší.

19. 11. 2008 – Arnika vyhlásila žebříček největších znečišťovatelů v Moravskoslezském kraji.

26. 11. 2008 – Sdružení informovalo média, že Moravskoslezskému kraji patří nelichotivé druhé místo v součtu vypuštěných látek, které ovlivňují reprodukci. Na pozvání Arniky přednášel o reprotoxických látkách na místní univerzitě americký toxikolog Ted Schettler.

7. 4. a 28. 5. 2009 – Na přednášce „Ovzduší a naše zdraví“ a na odborném semináři pořádaných Arnikou seznámili lékaři a další odborníci ostravskou veřejnost s negativními vlivy špatného ovzduší na lidské zdraví.

29. 6. 2009 – Arnika vyzvala v otevřeném dopise hejtmana Jaroslava Palase, aby kraj neumožnil znečišťovatelům odsunout plnění přísnějších emisních limitů.

ve větrné vlečce, která vane od nedalekého průmyslového podniku Arcelor Mittal. Průmyslového giganta na výrobu železa a oceli, známého Ostravanům dlouhá léta jako Nová Huť, koupil v roce 2003 šéf největší ocelářské skupiny na světě, Lakshmi Mittal. Obyvatelé Radvanic a Bartovic tak mají znovu výhled na panorama kouřících komínů.

Astma u dětí je v této části Ostravy téměř čtyřikrát častější, než je republikový průměr. Na přelomu let 2000 a 2001 tady stoupl počet dětí s astmatem z deseti procent na třicet procent ze zdejší dětské populace.

Lékař Radim Šrám z Ústavu experimentální medicíny AV ČR během květnového semináře Arniky, který byl zaměřen na kvalitu ovzduší ostravského regionu.

Situaci zná velmi dobře Eva Schallerová, která zde působí jako dětská lékařka. „Je to jako bychom vykouřili šedesát cigaret denně,“ přibližuje dopad znečištěného ovzduší na zdraví lidí v Ostravě-Radvanicích. Její slova potvrzují i předběžné výsledky výzkumu, který vede doktor Radim Šrám z Akademie věd. Během monitoringu vdechli úředníci Krajského úřadu v Ostravě třikrát větší množství rakovinotvorného benzo(a)pyrenu než strážníci Městské policie v Praze.

Rostoucí nespokojenost zdejších obyvatel vyústila v žaloby na Arcelor Mittal. Podnik se nakonec v rámci vylepšení svého mediálního obrazu zavázal ke dvěma projektům. Prvním je instalace tkaninových filtrů do aglomerací Sever a Jih, jež má přinést snížení koncentrace prachu až o sedmdesát procent, druhým je odsíření teplárny. Stejně tak mu byly zpřísněny krajským úřadem emisní limity, které musí začít plnit v roce 2014. Letos se však plány na modernizaci podniku kvůli ekonomické krizi oklešťují. „Plány investičních projektů se přehodnocují v celé skupině. Definitivní objemy zatím nelze sdělit,“ uvedla nedávno mluvčí ostravského Mittalu pro Hospodářské noviny. Škrty by se neměly dotknout největšího ekologického projektu - odprášení zařízení na úpravu železné rudy, takzvaných aglomerací. Řadu plánovaných akcí, například odprášení vysokých pecí, rekonstrukci koksovny či energetiky ale prý firma odkládá. Vypadá to jako boj hrstky nespokojených obyvatel, kteří bohužel musí žít vedle průmyslového gigantu. Zdání však klame. Firma Arcelor Mittal má továrny v různých zemích světa

a tamní obyvatelé protestují také. Problémy se objevily v americkém Clevelandu, v Jižní Africe nebo například v Kazachstánu. Lidé nespokojení s přístupem firmy k životnímu prostředí se dokonce sdružili v hnutí Global Action on Arcelor Mittal.

Ten dělá to a ten zas tohle, a všichni dohromady nedělají nic

Nejde však jen o firmu Arcelor Mittal. Mezi další velké podniky znečišťující ovzduší v regionu patří železárny Evraz Vítkovice Steel či Třinecké železárny. Zmíní-li se hlavní podíl průmyslových podniků na znečišťování ovzduší v Ostravsko-karvinském regionu, častou reakcí firem bývá ohrazení, že jejich podnik plní zákonem stanovené emisní limity a tudíž je vše v pořádku. Ovšem emisní limity jsou nastaveny univerzálně a neohledňují kritickou situaci na Ostravsku. Například zvětší-li libovolný znečišťovatel svou výrobu na dvojnásobek, může teoreticky dvojnásobně navýšit i množství vypouštěné vzdušiny. Sice vyprodukuje dvakrát víc prachu a škodlivin, ale emisní limit nepřekročí.

Právě emisní limity může s přihlédnutím k imisní situaci v oblasti zpřísnit krajský úřad díky takzvanému integrovanému povolení (IPPC). Zřejmě až protesty občanů, kampaň nevládních organizací a neustálé propírání znečištěného ovzduší v médiích trochu pohnuly svědomím Krajského úřadu Moravskoslezského kraje. Ten na konci loňského roku prověřil několika podnikům integrované povolení a emisní limity pro některé závody zpřísnil. Stávající ekonomická krize však

zavdala dotčeným podnikům příležitost, aby koncem května apelovaly na hejtmana s žádostí o odsunutí limitů. Na jejich plnění údajně nemají finance. Jde však o firmy, které dosud měly miliardové zisky. Arnika proto v červnu vyzvala otevřeným dopisem hejtmana kraje, aby plnění zpřísněných emisních limitů neodsouval a podnikům neustupoval. Nechuť firem plýtvat penězi na ekologické investice ukazuje i nedávný požadavek svazu hutnického průmyslu, aby ekologická opatření dotoval stát. Přitom stát například Mittalu při privatizaci uložil, že musí do deseti let nainvestovat do ekologie osm miliard korun.

Současné technologie umožňují významně omezit průmyslové znečištění a zaslouží si je i ostravský region. Zatím se na něm jen šetřilo. Co jiného si lze odvodit z výroku Sanjaye Samaddara, předsedy představenstva ocelářského kolosu Arcelor Mittal, který k chystaným ekologickým opatřením uvedl: „Jde o první krok k našemu cíli dostat se na úroveň srovnatelných podniků v západní Evropě.“

Jenže Ostrava už dlouho není jen průmyslovou metropolí „východní“ Evropy. Město v posledních letech úspěšně vytváří vlastní kulturní tradici a koná se v něm řada mezinárodních akcí. Neochota průmyslových gigantů investovat do ekologických opatření ničí zdraví obyvatel regionu i jeho pověst. ■

VEDOUČÍ POBOČKY
ARNIKA OSTRAVA

Vendula Krčmářová

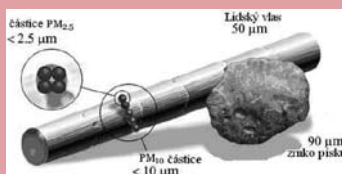
ČKD

Často kladené dotazy

Látky znečišťující ovzduší

Které konkrétní látky znečišťují ovzduší? Připravili jsme pro vás seznam těch nejčastějších, jejichž výskyt je spojen s činností člověka. Podrobnější informace a popis dalších látek naleznete na stránkách www.ovzdusi.arnika.org.

Polétavý prach PM₁₀, PM_{2,5} - Označení PM (z anglického „particulate matter“) se užívá pro pojmenování mikročastic. Číslovka na konci značí jejich velikost. PM₁₀ tak znamená poletavý prach do velikosti 10 mikrometrů (μm). **Vzniká** téměř výhradně jako negativní produkt lidské činnosti: při spalovacích procesech, tavení rud, v důsledku odstranění vegetačního krytu půdy. **Zdraví:** Nejnebezpečnější jsou částice menší než 2,5 μm, které se mohou dostat až do plicních sklípků. Polétavý prach způsobuje kardiovaskulární onemocnění, choroby dýchacích cest, snižuje délku života a zvyšuje kojeneckou úmrtnost. V důsledku navázaných těkavých látek může způsobovat rakovinu.

Srovnání velikosti částic poletavého prachu. Zdroj: www.epa.com

Polycyklické aromatické uhlovodíky (PAU) – Do této skupiny řadíme asi 100 organických uhlovodíkových sloučenin. V prostředí přetrvávají velice dlouho (jsou tedy perzistentní), neboť odolávají přirozeným rozkladným procesům.

Vznik PAU je spojen s nedokonalým spalování organických látek (uhlí, olejů, nafty, benzinu a plastů) v nevhodných spalovacích zařízeních. **Zdraví:** Tyto sloučeniny mají mutagenní a karcinogenní vlastnosti, ohrožují zdravý vývoj plodu. Mezi PAU znečišťující ovzduší patří například benzo(a)pyren.

Oxid siřičitý - SO₂ – Oxid siřičitý reaguje s chlorofylem (fotosyntetickým barvivem rostlin) a narušuje tak fotosyntézu. V ovzduší oxiduje se vzdušným kyslíkem za přítomnosti vody na kyselinu sírovou, která je spolu s kyselinou siřičitou příčinou kyselých dešťů. **Vznik:** Hlavní podíl na jeho produkci má lidská činnost - zejména spalování fosilních paliv, jak při průmyslových procesech, tak v domácích topeništích. **Zdraví:** Působí dráždivě na sliznice dýchacích cest, podporuje záněty průdušek a astma.

Oxidy dusíku (oxid dusičitý NO₂, oxid dusnatý a další) – Oxid dusičitý je společně s oxidy síry součástí kyselých dešťů, spolu s kyslíkem a těkavými organickými látkami přispívá k tvorbě přízemního ozonu a vzniku tzv. fotochemického smogu. **Vznik:** K primárním zdrojům oxidů dusíku patří motorová vozidla a emise spalin ze spalovacích procesů.

Zdraví: V plicích se oxid dusičitý dostává do krve, kde je přeměněn na dusitany a dusičnany. Dráždí sliznice dýchacích cest.

Oxid uhelnatý - CO – Jde o jednu z nejběžnějších a nejrozšířenějších látek znečišťujících ovzduší. Vzniká nedokonalým spalováním uhlíkatých materiálů a jako produkt v některých průmyslových a biologických procesech. **Zdraví:** Působí na srdce, cévní a nervový systém. Při jeho nízkých koncentracích může zdravý člověk pociťovat únavu, člověk se srdečními problémy bolest na prsou. Při vyšších koncentracích může dojít k poruchám vidění a koordinace, bolestem hlavy, závratím, může být pociťována žaludeční nevolnost.

Poradenské okénko

Co dělat když...

...mne sousedi obtěžují na zahradě kouřem?

V otevřených ohništích, zahradních krbech nebo grilech lze v souladu se zákonem o ochraně ovzduší spalovat jen dřevo, dřevěné uhlí, suché rostlinné materiály (listí, uschlý plevel apod.) a plynná paliva určená výrobcem. Žádné z těchto paliv však nesmí být znečištěno chemickými látkami. Odpady se spalovat nesmí. V pravomoci obce je omezit spalování suchých rostlinných materiálů vyhláškou. Může jejich spalování povolit například jen na podzim nebo v řídce obydlených částí obce, anebo je i úplně zakázat. Pak ale musí zajistit sběr a likvidaci bioodpadu. Setkáte-li se s případem, že někdo pálí materiál kontaminovaný chemickými látkami nebo textil apod., tak se obraťte na obecní policii a obecní úřad. Viníkovi mohou udělit pokutu od 500 do 150 000 korun a za pálení rostlinných materiálů v rozporu s vyhláškou do výše 30 000 korun.

...nám tovární komín zamožuje ovzduší?

V případě podezření, že továrna nebo další podniky v okolí vypouštějí více škodlivin do ovzduší, než je povoleno, je nutné se obrátit na Českou inspekci životního prostředí. Ta provádí měření znečišťujících látek za účelem kontroly dodržování emisních limitů. I pokud se jejich překročení nepotvrdí, může být ovzduší v daném místě nepřípustně znečištěno. Hodnoty nejvýše přípustné úrovně znečištění tzv. imisní limity kontrolují krajské úřady na základě údajů z měřicích stanic. Pokud k překračování imisních hodnot dochází a jde navíc o látku nebezpečnou lidskému zdraví, lze požadovat po krajském úřadu, aby konkrétnímu znečišťovateli stanovil tzv. emisní strop. Krajský úřad může tímto způsobem donutit podnik ke snížení hodnoty roční emise až o 30 % do 7 let, příp. o 50 % do 9 let. Spalovacími zdroji (elektrárny, teplárny apod.) a spalovna odpadů se ukládají speciální emisní stropy. Ostatním zdrojům pak jen pokud vypouští tuhé znečišťující látky přesahující 30 tun ve sledovaném roce, což lze vyhledat v integrovaném registru znečišťování.

PRÁVNÍ PORADCE PRO
PODPORU OBČANŮ
SDRUŽENÍ ARNIKA

Lukáš Matějka

Poštovní schránky plní čím dál víc letáků. Účinným řešením je samolepka

Množství letáků, které dostáváme do našich poštovních schránek, roste. Za rok 2000 obdržely české domácnosti přibližně 1,2 miliardy kusů, v roce 2006 to bylo již přes 3 miliardy. Průzkum Arniky potvrdil, že použitím samolepky *Nevhazujte reklamní materiály, prosím*, lze snížit objem dodávaných letáků přibližně o dvě třetiny.

Všetření Arnika zjišťovala, kolik letáků dostávají lidé do schránek, jaká je jejich váha, a zda je dodržován zákon o reklamě. Celkem bylo vyhodnoceno sedmdesát jedna dotazníků. Z výsledků vyplývá, že do schránky bez samolepky denně dorazí jeden až dva letáky. Za celý rok jde přibližně o patnáct kilogramů papíru na jednu schránku. Jedná se ovšem o průměrné číslo. Výsledky se značně lišily v závislosti na typu bydlení. Lidé na sídlištích v Praze dostanou za rok skoro třikrát víc letáků než lidé, kteří bydlí v rodinných domech. Bytové domy leží zhruba uprostřed.

Devadesát procent dotázaných z Prahy uvedlo, že reklamní letáky nejsou dávány do poštovních schránek, ale například v celých balících na chodby domů. Obchody přitom mají ve smlouvách s distributory požadavek, aby reklamu vkládali do schránek. Sta-

čí tedy na tento nešvar inzerenta upozornit a on už zjedná nápravu sám. Občasné nerespektování samolepky uvedlo necelých deset procent lidí. V tomto případě lze zaslat podnět na živnostenský odbor příslušného krajského úřadu. Viníku hrozí pokuta až 2 milióny korun.

Výroba letáků značně zatěžuje životního prostředí. Jejich životnost je krátká, část lidí je nechce a rovnou vyhazuje. Podle dlouholetého průzkumu s názvem Češi a reklama se cítilo v roce 2008 letáky obtěžováno 65 % lidí. Ochotu přečíst si leták potvrdilo pouze 40 % respondentů. Šetření firmy INCOMA Research naopak konstatuje, že je o letáky větší zájem. Průzkum provedený v listopadu 2008 zjistil, že 77 % domácností si leták alespoň prohlíží.

Hlavním cílem reklamních letáků je zvýšit prodej zboží, přivést nás do obchodů a nalákat k utrácení. Podpořit konzumní životní

Samolepku si můžete objednat na webových stránkách Arniky. Nebo si vystříhnete její náhled, přelepte ho izolepou a například pomocí oboustranné lepicí pásky umístíte na svoji schránku. Další možností je vytvořit si cedulku s vlastním grafickým designem.

styl. Průzkum zaměřený na hypermarkety ukázal, že lidé v nich utratí víc peněz než by chtěli. Jak se bránit? Nakupujeme s rozmyslem a dle předem připraveného seznamu.

Je dobré odpady recyklovat, předcházet jim je ale ještě účinnější. Umístěním samolepky na svoji schránku můžete uspořit až deset kilogramů papíru ročně. Další informace naleznete na našich nových webových stránkách www.odpady.arnika.org/papir, případně mi napište do Arniky na adresu: milan.havel@arnika.org.

Na závěr bych rád poděkoval všem, kteří Arnice s dotazníkovým šetřením pomohli. Průzkum byl proveden v rámci projektu „Předcházej a recykluj“, který podpořil Magistrát hlavního města Prahy. ■

VEDOUČÍ PROJEKTU
PŘEDCHÁZEJ A RECYKLUJ

Milan Havel

Za rok dorazí do jedné poštovní schránky průměrně patnáct kilogramů letáků

Tiráž

Arnikum, čtvrtletník sdružení Arnika vychází 4x ročně v Praze.

Číslo 3/2009 vyšlo v srpnu 2009 v nákladu 1500 ks. Vydává: Arnika, IČO: 26543281, Evidenční č. MK ČR E14275, Chlumova 17, 130 00 Praha 3, tel/fax: 222 781 471, www.arnika.org, e-mail: arnika@arnika.org.

Šéfredaktor: Jan Losenický, spolupracovníci: Renata Konupková, Mgr. Zora Kasíková, Mgr. Lukáš Matějka, RNDr. Jindřich Petrlík, Lenka Petrliková Mašková, Bc. Kateřina Režná, Martin Skalský, Mgr. Michaela Gomolová, Jana Čenková a pobočky Arniky. Adresa redakce je totožná s adresou vydavatele. Foto obálka: Jaroslav Dula. Grafický design - Anna Frajtořová - anna@designbox.cz, DTP - Andrea Klátilová - andrea@klatil.cz.

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Blokovaného grantu Nadace rozvoje občanské společnosti. Dále podpořeno grantem Ministerstva Životního prostředí ČR a Státním fondem životního prostředí ČR. Vydání podpořila Evropská komise. Materiál odráží pouze názory vydavatele, dárci a podporovatelé neodpovídají za jeho obsah.

Už třicet let pečuje Tým Bořena o přírodu v Českém středohoří

Letos třicetiletý Tým Bořena je nejstarším kamínkem z mozaiky, ze které se skládá Arnika. Jméno dostal po dávné vědmě, ale založili ho velmi mladí lidé v době, kdy pod hromadami hlušiny z povrchových dolů mizely celé vesnice. Radovesická výsypka postupně vyplňovala údolí, a oni se nechtěli na tu zkázu jen dívat. Rozhodli se, že ty nejvzácnější rostlinky opatrně vyjmou z půdy a zasadí jinde. Teenagerům se povedlo téměř nemožné – z devíti druhů se na novém stanovišti uchytilo osm.

Foto: Archiv Týmu Bořena.

Stěhování rostlin z Radovesické výsypky na začátku devadesátých let.

Transfery rostlin přitom tehdy příliš úspěšné nebyly. „Pro každý druh jsme nové místo pečlivě vybírali. S přípravou nám velmi pomohl botanik Karel Kubát, radili jsme se s ním o tom, jaké podmínky jednotlivé druhy potřebují,“ vzpomíná Jindřich Petrlik. Právě on stál u zrodu Týmu Bořena a alespoň koutkem oka ji hlídá dodnes, kdy pracuje jako vedoucí programu Toxické látky a odpady.

V posledních letech je práce Týmu Bořena soustředěna na lokality, kde se vyskytují ojedinělé přírodní ekosystémy. „Naším cílem je ochránit alespoň některé z významných míst přírody v západní části Českého středohoří a jižní části Labských pískovců. Postupujeme osvědčenou metodou pozemkového spolku,“ řekl k současným aktivitám František Kraus, vedoucí Týmu Bořena.

Foto: Archiv Týmu Bořena a www.botanika.wendys.cz

Některé z úspěšně přestěhovaných rostlin (zleva): len žlutý, hadí mord španělský, plamének přímý; druhá řada: hvězdnice chlumní, ladoňka dvoulistá, sasanka lesní.

Tým Bořena se stará o lokality:

Bílá stráň pod Lipskou horou – Pozemek má tým dlouhodobě v pronájmu. Z odtěženého vrchu Bělák sem byly úspěšně přesazeny plamének přímý, sasanka lesní, hadí mord španělský a další.

Trupelník – bílá stráň – Nejnadanější náhradní lokalita pro ohrožené rostliny. Uchytilo se zde pět druhů rostlin včetně například bělozářky větevnaté.

Kaňkov – bílá stráň – Leží naproti hoře Bořeň. Tým sem přestěhoval len žlutý a hvězdnicu chlumní.

Lokalita u Slavětína – Nachází se zde cenné porosty mokřadních luk, rákosin a lužních lesů v nivě řeky Ohře

Foto: František Kraus, Tým Bořena

Bělozářka liliovitá a výhled na České středohoří.

Kulaté výročí oslaví Tým Bořena víkendovým táborem. Setkání se zúčastní i dobrovolníci z organizace Grüne Liga, jež v Německu pečují o podobné biotopy a druhy rostlin. Tábor se uskuteční 19. a 20. září a místo vyhrazené k stanování přímo sousedí s jedním z chráněných pozemků. Všichni zájemci o tento způsob ochrany přírody jsou Arnikou srdečně zváni! Pro více informací o chystaném táboře pište na adresu: borena@arnika.org.